

Nebojša Novković*
Beba Mutavdžić**
Dragan Ivanišević***
Maja Tešić-Miličić****

STANJE I PERSPEKTIVE RAZVOJA STOČARSTVA U VOJVODINI

Sažetak: U radu su analizirane kvantitativne promene u kapacitetima i naturalnim rezultatima stočarske proizvodnje u Vojvodini u periodu 2001–2009. godine. Na osnovu analize, predviđanja i poređenja proizvodnih parametara stočarstva sa Srbijom i Mađarskom, data je ocena stanja i perspektive razvoja stočarstva.

Pozitivne promene prisutne su u osnovnom stadu ovaca, dok proizvodnja svinja smanjuje kapacitete, proizvodnja živine i goveda praktično stagnira. Prosečni prinosi rastu kod kravljeg mleka i u svinjarstvu. Prosečna godišnja proizvodnja mleka i svih vrsta mesa (govedeg, svinjskog, ovčijeg i živinskog) beleži rast. I pored nekih negativnih tendencija, uz stimulativnu i doslednu agrarnu politiku, stočarstvo u Vojvodini ima sve uslove za brz razvoj.

Ključne reči: stočarstvo, Vojvodina, razvoj

PRESENT STATE AND PERSPECTIVES OF ANIMAL PRODUCTION IN VOJVODINA REGION

Abstract: The quantitative analysis of capacity and results of animal production in Vojvodina region in the period 2001–2009 is presented in this paper. Based on the analysis, forecasting, and comparing with Serbia and Hungary, review and perspective of animal production are presented.

Positive changes are present in sheep capacity, while pig production is reduced, poultry and cattle breeding are in stagnation. Average milk yield increases. The production of all meat (beef, pork, sheep and poultry) show a tendency of raise.

Despite some negative tendencies, with stimulative and consistent agrarian policy in agriculture, animal production in Vojvodina region has possibilities for the fast development.

Key words: animal breeding, Vojvodina region, development

---

* Dr Nebojša Novković, redovni profesor, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

** Dr Beba Mutavdžić

*** Dragan Ivanišević, student doktorskih studija

**** Maja Tešić-Miličić, student doktorskih studija

1. UVOD

Predmet istraživanja u ovom radu je stočarska proizvodnja u Vojvodini, odnosno njeni kapaciteti, prinosi i ukupna proizvodnja u periodu od 2001. do 2009. godine. Istraživanjima su obuhvaćene privredno značajnije vrste stoke – goveda, svinje, ovce i živina.

Cilj istraživanja je da se, na osnovu kvantitativne analize proizvodnih promena u stočarskoj proizvodnji u Vojvodini i komparacije istih u Mađarskoj, kao susednoj zemlji i članici EU, da relativna ocena o stanju i tendencijama u vojvođanskom stočarstvu. Na osnovu rezultata kvantitativne i komparativne analize, mogu se izvući zaključci o proizvodno-ekonomskim uslovima i rezultatima ove grane poljoprivrede i oceniti njena konkurentna pozicija.

Maja Tešić-Miličić je 2010. godine u svojoj magistarskoj tezi sprovedla kvantitativnu analizu resursa, prinosa i ukupne proizvodnje u biljnoj proizvodnji i stočarstvu u Vojvodini u periodu od 1991. do 2009. godine. Dobijeni rezultati analize poređeni su sa tzv. zlatnim periodom vojvođanske poljoprivrede 1981–1990.

Beba Mutavdžić je 2009. godine, na bazi analize prethodnog pedesetogodišnjeg perioda (1956–2005), primenom regresionih i ARIMA modela predvidela kretanja pojedinih proizvodnih parametara u stočarstvu u Vojvodini u periodu 2006–2010. godine. Modelima je predviđeno: smanjenje broja goveda do nivoa od 205.000 grla, uz pad proizvodnje govedeg mesa i dalji rast proizvodnje kravljeg mleka; osciliranje broja svinja oko 1.250.000 grla; smanjenje broja ovaca do nivoa od oko 122.000 grla; povećanje broja živine do nivoa od 6.600.000.

Nebojša Novković i saradnici su 2008. godine sprovedli komparativnu analizu kapaciteta proizvodnih rezultata u stočarstvu u Vojvodini i Mađarskoj. U analizu su uključene sve privredno značajne stočarske proizvodnje u periodu 2000–2008. godine. Takođe je sprovedena analiza koncentracije pojedinih vrsta stoke.

2. METOD RADA I IZVORI PODATAKA

Kvantitativnom analizom stočarske proizvodnje u Vojvodini obuhvaćene su promene u kapacitetima, prinosisima i ukupnoj proizvodnji u: govedarstvu (broj krava i steonih junica, ukupan broj tovnih goveda, ukupna proizvodnja mleka, ukupna proizvodnja govedeg mesa), svinjarstvu (broj krmača i suprasnih nazimica, godišnja proizvodnja tovnih svinja i godišnja proizvodnja svinjskog mesa), ovčarstvu (broj priplodnih ovaca, godišnja proizvodnja ovčijeg mesa) i živinarstvu (ukupan broj živine, ukupna proizvodnja jaja i godišnja proizvodnja živinskog mesa).

Statistički su obrađeni navedeni godišnji podaci za period 2001–2009. godine. Podaci su obrađeni standardnim statističkim instrumentarijumom: prosečna vrednost pojave

($\bar{X}$), minimum, maksimum, koeficijent varijacije (C_v) i stopa promene (r). Stopa promene izračunata je direktno iz apsolutnih vrednosti vremenske serije, primenom sledećeg izraza:

$$r = (G - 1); G = \left(\frac{Y_n}{Y_1} \right)^{\frac{1}{n-1}},$$

gde je: r stopa godišnje promene; G je stalna relativna promena pojave; Y_1 je apsolutna vrednost prvog člana vremenske serije; Y_n je apsolutna vrednost poslednjeg člana vremenske serije; n je broj članova serije, odnosno broj godina (Čobanović i sar., 1995).

U istraživanjima su korišćeni podaci iz godišnjih i periodičnih publikacija Republičkog zavoda za statistiku Srbije.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja obuhvataju tendenciju promena kapaciteta i ukupnih proizvodnih rezultata primarne stočarske proizvodnje i primarne prerade stočarskih proizvoda privredno značajnih vrsta stoke (goveda, svinje, ovce i živina) u Vojvodini. Rezultati analize u posmatranom periodu (2001–2009) komparirani su vremenski (sa prethodnim periodom 1991–2000) i prostorno (sa Mađarskom i Srbijom u celini).

3.1. ANALIZA PROMENA STOČARSKIH KAPACITETA

Analiza promena stočarskih kapaciteta obuhvatila je osnovno stado, odnosno stoku namenjenu za reprodukciju, najznačajnijih vrsta domaćih životinja u periodu 2001–2009. godine. Analizom su obuhvaćene sledeće kategorije osnovnog stada domaćih životinja: krave i steone junice, krmače i suprasne nazimice, priplodne ovce i živina. Kod živine je, usled nedostatka podataka o osnovnom jatuu, uzet ukupan godišnji broj živine.

Rezultati statističke analize prikazani su u Tabeli 1.

Osnovno stado u govedarstvu u Vojvodini, u periodu 2001–2009. godine prosečno je imalo oko 110.000 grla. Varijacije brojnog stanja su bile minimalne, o čemu govori i nizak koeficijent varijacije (6,21%). Minimalni broj krava i steonih junica od 103.000 grla zabeležen je 2003. godine, a maksimalan od 120.000 grla 2007. i naredne 2008. godine. Prisutna je tendencija stagnacije broja priplodnih grla u govedarstvu, uz simboličnu stopu rasta od 0,12% godišnje.

Prosečan godišnji broj krmača i suprasnih nazimica iznosio je oko 180.000 grla. Minimalan broj grla od 173.000 zabeležen je 2008. godine, a maksimalan od 190.000 u 2003. godini. Variranja kapaciteta su niža od istih u govedarstvu (4,4%). Variranja broja

krmača i suprasnih nazimica posledica su delovanja ciklusa svinja. U posmatranom periodu prisutna je prosečna godišnja stopa pada priplodnih grla svinja, koja iznosi $-0,69\%$, što ne mora ozbiljnije da ugrozi kapacitet i reproduktivnu sposobnost svinjarstva u Vojvodini.

Tabela 1. Analiza stočarskih kapaciteta u Vojvodini

Obeležje	Prosečna vrednost (grla)	Interval varijacije		Koeffcijent varijacije Cv (%)	Stopa promene r (%)
		Min.	Maks.		
Krave i steone junice	109.556	103.000	120.000	6,21	0,12
Krmače i suprasne nazimice	179.667	166.000	190.000	4,44	-0,69
Priplodne ovce	132.667	91.000	176.000	24,97	7,87
Živina	6.508.111	5.737.000	7.364.000	8,61	-0,11

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

Prosečan broj priplodnih ovaca iznosio je oko 180.000 grla. On se kretao u intervalu od 91.000 u 2002, do 176.000 grla u poslednjoj, 2009. godini. U ovom periodu nabavljen je iz inostranstva veći broj priplodnih ovaca, pa je povećan i kvalitativno poboljšana osnovni zapat u ovčarstvu. Broj priplodnih ovaca u ovom periodu rastao je po skoro istoj prosečnoj godišnjoj stopi po kojoj je padao u prethodnom desetogodišnjem periodu 7,9%.

Osnovni razlog ovih pozitivnih promena su mere Izvršnog veća Autonomne Pokrajine Vojvodine, koje je povoljnim kreditiranjem omogućilo kupovinu velikog broja kvalitetnih priplodnih ovaca i ovnova iz inostranstva, i time značajno povećalo kapacitet i proizvodnju u ovčarstvu. Ova kupovina osnovnog stada iz inostranstva uticala je na to da je i koeffcijent varijacije priplodnih ovaca i u ovom periodu bio vrlo visok (25%).

Ukupan broj živine prosečno je godišnje iznosio 6.500.000. Minimalni broj živine od 5.700.000 bio je 2004, a maksimalan 7.400.000, zabeležen je 2008, pretposljednje godine posmatranog perioda.

Broj živine je praktično ostao nepromenjen na početku i na kraju analiziranog perioda i iznosio je oko 6.500.000, što uz stopu promene od $-0,11\%$ godišnje, praktično pokazuje stagnaciju.

Na osnovu analiziranog stočarstva u Vojvodini, odnosno njegovih kapaciteta u periodu 2001–2009. godine, može se zaključiti da su relativno stabilni kapaciteti govedarstva i živinarstva, da ovčarstvo beleži značajan rast kapaciteta, kojim je praktično neutralisan veliki pad ovčarskih kapaciteta u prethodnom desetogodišnjem periodu, a da svinjarstvo beleži blagi pad kapaciteta.

3.2. ANALIZA PROMENA STOČARSKJE PROIZVODNJE

Rezultati analize promena stočarske proizvodnje sprovedene su na dve grupe stočarskih proizvoda:

- primarne proizvode stočarstva (tovna junad, tovnne svinje, kravlje mleko i kokošija jaja) i
- proizvode primarne prerade stočararstva (goveđe, svinjsko, ovčije i živinsko meso).

Rezultati analize primarnih proizvoda stočarstva prikazani su u Tabeli 2.

U analiziranom periodu, u Vojvodini se prosečno godišnje proizvodilo oko 72.400 tovnih grla junadi. Taj broj se kretao u intervalu od 58.000 u 2001, do 87.000 u poslednjoj, 2009. godini. U ovom periodu koeficijent varijacije je visok i iznosi 17,3%. Stopa rasta proizvodnje tovnih junadi je značajna i prosečno iznosi 5,2% godišnje. Godišnja proizvodnja junadi za poslednjih devet godina u Vojvodini se povećala za 29.000 tona, ili čak za 50%.

Prosečna proizvodnja tovnih svinja prosečno se kretala oko 570.000 grla godišnje. Proizvodnja tovnih svinja kretala se u intervalu od 668.000 grla u 2001. do 452.000 grla u 2008, pretposlednjoj godini posmatranog perioda.

U periodu od poslednjih devet godina, godišnja proizvodnja tovnih svinja u Vojvodini manja je za 192.000 grla, ili za skoro 30%. Prisutne su izrazito nepovoljne tendencije, prosečna godišnja stopa pada iznosila je značajnih -4,15% godišnje.

Tabela 2. Analiza rezultata primarne stočarske proizvodnje

Obeležje	Prosečna vrednost (grla)	Interval varijacije		Koeficijent varijacije Cv (%)	Stopa promene r (%)
		Minimum	Maksimum		
Tovna junad	72.444	58.000	87.000	17,30	5,20
Tovne svinje	572.000	452.000	668.000	13,60	-4,15
Mleko ¹	339,6	292	397	11,74	2,06
Jaja ²	447,2	368	507	11,21	-1,96

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

¹ (milion litara)

² (milion komada)

Prosečna godišnja proizvodnja mleka u periodu 2001–2009. godine iznosila je oko 340.000.000 litara i kretala se u intervalu od 292.000.000 u 2002. godini, do 397.000.000 litara u 2006. godini. Proizvodnja mleka se od početka do kraja posmatranog perioda povećala za 52.000.000 litara ili 18%.

Godišnja proizvodnja mleka u Vojvodini je u ovom periodu manje stabilna nego u prethodnom. Ipak, koeficijent varijacije od 11,7% govori o relativnoj stabilnosti ove proizvodnje. Proizvodnja mleka u ovom periodu beleži umereni rast, po prosečnoj stopi od 2,96% godišnje.

Prosečna godišnja proizvodnja kokošijih jaja iznosila je oko 450.000.000 komada. Kretala se u intervalu od 507.000.000 komada u 2005. godini, do 368.000.000 komada u poslednjoj, 2009. godini. Minimalna proizvodnja jaja u poslednjoj godini uzrokovala je tendenciju pada po stopi od skoro -2% godišnje.

Pokazatelji rezultata primarne prerade stočarskih proizvoda dati su u Tabeli 3.

Proizvodnja govedeg mesa u Vojvodini prosečno je godišnje iznosila 24.000 tona. Upoređujući taj podatak sa prosečnim brojem tovnih junadi, dobija se da je prosečno točno june dalo 325,7 kilograma mesa, što je na nivou produktivnosti iz prethodnog desetogodišnjeg perioda.

Godišnja proizvodnja govedeg mesa kretala se u intervalu od 21.000 tona u 2001, do 27.000 tona u poslednje dve godine. U periodu od poslednjih devet godina, proizvodnja govedeg mesa u Vojvodini je povećana za 6.000 tona, ili za skoro 30%. Koeficijent varijacije iznosio je 10,4% što govori i o relativnoj stabilnosti ove proizvodnje. Proizvodnja govedeg mesa u ovom periodu beleži signifikantan rast po prosečnoj stopi od 3,19% godišnje.

Tabela 3. Analiza proizvodnje značajnijih vrsta mesa

Obeležje	Prosečna vrednost (t)	Interval varijacije		Koeficijent varijacije Cv (%)	Stopa promene r (%)
		Minimum	Maksimum		
Govede meso	23.556	21.000	27.000	10,42	3,19
Svinjsko meso	108.111	93.000	141.000	15,52	2,19
Ovčije meso	2.222	1.000	3.000	43,73	14,72
Živinsko meso	37.000	30.000	45.000	15,05	3,95

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

Svinjsko meso prosečno se proizvodilo u količini od 108.000 tona godišnje. Proizvodnja se kretala u intervalu od 93.000 tona u 2004. godini, do 141.000 tona u 2007. godini. Proizvodnja svinjskog mesa u periodu od poslednjih devet godina u Vojvodini povećana je za 18.000 tona, ili skoro 19%.

Kada se prosečna godišnja proizvodnja svinjskog mesa u periodu 2001–2009. godine podeli sa prosečnom proizvodnjom tovnih svinja u istom periodu, dobija se podatak da se u proseku od jedne tovnje svinje dobilo 189 kilograma. To je za 42 kg više nego u prethodnom periodu i svedoči o većoj proizvodnji svinjskog mesa, ne od zaklanih

tovnih grla, već od zaklanih priplodnih grla (krmača), a što se i odrazilo na pad broja krmača i suprasnih nazimica u ovom periodu. Koeficijent varijacije svinjskog mesa je značajan u ovom periodu i iznosi 15,5%.

Ovčije meso se prosečno godišnje proizvodilo u količini od svega 2.200 tona. Interval varijacije je veoma veliki i kreće se od hiljadu tona u prvoj, do tri hiljade tona u poslednjoj godini posmatranog perioda. Znači, u ovom periodu godišnja proizvodnja ovčijeg mesa se utrostručila. Koeficijent varijacije je izrazito visok (43,7%), što je posledica naglog rasta.

Prisutan je visok rast proizvodnje ovčijeg mesa po prosečnoj stopi od 14,7% godišnje. Međutim, proizvodnja ovčijeg mesa u poslednjih pet godina posmatranog perioda je izuzetno stabilna i iznosi oko 3.000 tona godišnje.

Prosečna godišnja proizvodnja živinskog mesa iznosila je 37.000 tona godišnje. Minimalna proizvodnja od 30.000 tona bila je u 2003, a maksimalna od 45.000 tona ostvarena je poslednje 2009. godine. Za proteklih devet godina, godišnja proizvodnja živinskog mesa povećana je za 12.000 tona, ili 36%. Koeficijent varijacije je srednje jačine i iznosio je 15%. Proizvodnja živinskog mesa u ovom periodu beleži osrednji rast od 3,95% godišnje.

KOMPARATIVNA ANALIZA RESURSA U STOČARSTVU

Komparativna analiza resursa u stočarstvu data je u Tabeli 4.

Prosečan broj krava i steonih junica veći je za 5.856 grla, ili za 5,6% u odnosu na prosek 1991–2000. godine. Prosečan broj osnovnog stada u svinjarstvu, krmača i suprasnih nazimica smanjen je za skoro 40.000 grla, odnosno za čitavih 18%. Ovakav ogroman pad kapaciteta u svinjarstvu posledica je lošeg ekonomskog položaja ove grane stočarstva, tržišne nesigurnosti plasmana tovnih svinja i neadekvatnih mera države u zaštiti svinjarstva.

I pored intenzivnog rasta u poslednjem analiziranom periodu, prosečan broj priplodnih ovaca u Vojvodini manji je od istog u prethodnoj dekadi za 41.000 grla, ili za čak 23,4%. Međutim, tendencije povećanja, tržišni uslovi, osveženje osnovnog stada „svežom krvi” iz inostranstva, trebale bi u skorijoj budućnosti da eliminišu ovu značajnu razliku.

Prosečan broj živine takođe je zabeležio veliki pad od 18,6%. Broj živine smanjen je za skoro 1.500.000 jedinki. Živinarstvo se kao i svinjarstvo može relativno brzo reprodukovati, samo je potrebno za to stvoriti povoljne ekonomske i tržišne uslove, uz neophodnu pomoć i zaštitu države kroz adekvatnu agrarnu politiku.

Tabela 4. Komparacija resursa u stočarstvu (2001–2009/1991–2000)

Obeležje	Broj grla		Razlika (grla) (2–3)	Index (2:3) x 100
	2001–2009.	1991–2000.		
1	2	3	4	5
Krave i steone junice	109.556	103.700	5.856	105,6
Krmače i suprasne nazimice	179.667	219.000	–39.333	82,0
Priplodne ovce	132.667	173.600	–40.933	76,4
Živina	6.508.000	7.972.000	–1.464.000	81,6

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

3.4. KOMPATIVNA ANALIZA PRIMARNIH PROIZVODA STOČARSTVA

Komparativna analiza najznačajnijih proizvoda stočarstva prikazana je u Tabeli 5. Iz tabele se mogu videti veoma šaroliki rezultati stočarske proizvodnje, u poređenju sa prethodnim periodom. Primetan je rast u govedarskoj proizvodnji i to kako rast proizvodnje tovnih junadi, tako i rast proizvodnje mleka. S druge strane, prisutan je značajan pad rezultata proizvodnje u svinjarstvu i u živinarstvu.

Prosečna godišnja proizvodnja tovnih junadi u poslednjem posmatranom periodu povećana je za preko 6.800 grla, u odnosu na prethodno posmatrani period. Relativno posmatrano, godišnja proizvodnja bila je veća za 10,4%. Slične pozitivne rezultate beleži i druga linija proizvodnje u govedarstvu – proizvodnja mleka. Prosečna proizvodnja mleka povećana je za 40.900.000 litara mleka, ili za 13,7%. Ovi pokazatelji potvrđuju da se govedarska proizvodnja u Vojvodini ravnomerno razvijala, kako u pravcu proizvodnje govedeg mesa tako i u pravcu proizvodnje kravljeg mleka.

Tabela 5. Komparativna analiza primarnih proizvoda stočarstva (2001–2009/1991–2000)

Obeležje	Broj grla		Razlika (000 t) (2–3)	Index (2:3) x 100
	2001–2009.	1991–2000.		
1	2	3	4	5
Tovna junad	72.444	65.600	6.844	110,4
Tovne svinje	572.000	736.500	–164.500	77,7
Mleko ¹	339,6	298,7	40,9	113,7
Jaja ²	447,2	497,7	–40,5	89,9

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

¹ (miliona litara)

² (miliona komada)

Proizvodnja tovnih svinja u Vojvodini u proseku je manja za 164.500 grla godišnje. Svinjarska proizvodnja beleži ubedljivi i zabrinjavajući pad od čak 22,3%. Smanjena proizvodnja tovnih svinja direktna je posledica smanjenja brojnog stanja ženskih priplodnih grla (krmača i suprasnih nazimica), koji definišu osnovni kapacitet u svinjarstvu. Pri tome, sam intenzitet svinjarske proizvodnje (broj tovljenika po krmači) nije bitnije uticao na smanjenje ukupne proizvodnje tovnih svinja.

Prosečna proizvodnja kokošijih jaja u poslednjih devet godina smanjena je za preko 40.000.000 komada u odnosu na prethodni period 1991–2000. To je direktna posledica smanjenja broja živine u Vojvodini. Relativni pad proizvodnje kokošijih jaja iznosio je značajnih 10,1%.

Generalno posmatrano, pad proizvodnje u stočarstvu (svinjarstvu, ovčarstvu i živinarstvu) uzrokovan je prvenstveno padom broja priplodnih grla određenih vrsta domaćih životinja, a ne padom intenzivnosti proizvodnje pojedinih stočarskih linija proizvodnje.

3.5. KOMPATIVNA ANALIZA PROIZVODA PRIMARNE PRERADE STOČARSTVA

U Tabeli 6. prikazani su rezultati komparativne analize primarne prerade stočarskih proizvoda.

Na osnovu podataka u tabeli mogu se videti, i u ovoj grupi stočarskih proizvoda, veoma šaroliki rezultati. Prisutan je rast proizvodnje govedeg mesa, stagniranje proizvodnje svinjskog mesa i pad proizvodnje ovčijeg i živinskog mesa.

Prosečna godišnja proizvodnja govedeg mesa povećana je za preko 1.600 tona u odnosu na prethodno posmatrani period. Relativno posmatrano, godišnja proizvodnja govedeg mesa u poslednjoj dekadi bila je veća za 7,6% od prethodne.

Zanimljivo je da prosečna proizvodnja svinjskog mesa ne beleži pad već stagnira, pored činjenice da je godišnja proizvodnja tovnih svinja značajno smanjena. Ovo se može objasniti time da je značajno smanjen i broj priplodnih grla (krmača i suprasnih nazimica). Upravo ovo smanjenje broja priplodnih grla (prvenstveno krmača) pokazalo se kroz godišnju proizvodnju mesa, koja zbog značajnog udela zaklanih priplodnih grla u ukupnom iznosu nije pretrpela smanjenje, pored značajno smanjenog broja tovnih svinja.

Prosečna proizvodnja svinjskog mesa smanjila se za simboličnih 11 tona, što je ispod nivoa statističke greške, tako da je u relativnom pogledu proizvodnja svinjskog mesa ostala na nivou proseka prethodnog perioda.

**Tabela 6. Komparativna analiza prerade stočarskih proizvoda
(2001–2009/1991–2000)**

Obeležje	Proizvodnja (t)		Razlika (t) (2–3)	Index (2:3) x 100
	2001–2009.	1991–2000.		
1	2	3	4	5
Goveđe meso	23.556	21.900	1.656	107,6
Svinjsko meso	108.111	198.100	11	100,0
Ovčije meso	2.222	2.500	–278	88,9
Živinsko meso	37.000	39.800	–2.800	93,0

Izvor: Tešić-Miličić, 2010.

Prosečna proizvodnja ovčijeg mesa manja je za 278 tona, ili za 11,1%. Relativni pad proizvodnje ovčijeg mesa ne korespondira padu broja priplodnih ovaca u istom periodu, koji je znatno viši i iznosi 23,6%. Obrazloženje za ovu pojavu je isto kao i kod svinjarstva – određeni broj priplodnih ovaca je poslužio za proizvodnju mesa, a ne za reprodukciju.

Prosečna godišnja proizvodnja živinskog mesa manja je za 2.800 tona u odnosu na period 1991–2000. godine. To smanjenje, relativno iskazano, iznosi 7%, što je nešto manje od pada proizvodnje kokošijih jaja. To znači da su u živinarstvu podjednako slabiji proizvodni rezultati i u teškoj (proizvodnja jaja) i lakoj liniji proizvodnje (proizvodnja brojlera).

3.6. KONCENTRACIJA STOKE

Jedan od osnovnih naturalnih pokazatelja intenzivnosti poljoprivredne proizvodnje je i stepen zastupljenosti, odnosno koncentracija stoke. Koncentracija stoke izražava se na sledeće načine:

- broj goveda i ovaca na 100 ha poljoprivrednih površina i
- broj svinja i živine na 100 ha oraničnih površina.

Komparativni pokazatelji koncentracije stoke za Vojvodinu, Srbiju i Mađarsku dati su u Tabeli 7.

Na osnovu podataka u Tabeli, može se videti koliko Vojvodina zaostaje u razvoju stočarstva za Mađarskom i Srbijom. Koncentracija goveda, od skoro 13 grla na 100 hektara poljoprivrednih površina, u Vojvodini je 2,6 puta manja nego u Mađarskoj i za 35% manja nego u Srbiji.

Koncentracija svinja, od 86 grla na 100 hektara oranica, je neznatno manja (za oko 10%), a koncentracija ovaca (10 grla na 100 hektara poljoprivrednih površina) je preko dva puta manja od Mađarske i više od 2,5 puta manja od Srbije.

Vojvodina jedino prednjači u koncentraciji živine. Sa 415 grla na 100 hektara oranica, ima veću koncentraciju za oko 30% u odnosu na Mađarsku. Međutim, treba napomenuti da kod živine nisu računane druge vrste peradi (guske, patke i ćurke), koje su u Mađarskoj znatno zastupljenije nego u Vojvodini.

Nivo koncentracije živine u Vojvodini je za oko 15% manji nego u Srbiji.

Tabela 7. Komparativna analiza koncentracije stoke

Kategorija	Vojvodina	Srbija	Mađarska	Index 1 2/3	Index 2 2/4	Index 3 3/4
1	2	3	4	5	6	7
Broj goveda na 100 ha poljoprivrene površine	12,7	19,5	33,4	65	38	58
Broj svinja na 100 ha oranica	85,6	95,0	96,3	90	89	99
Broj ovaca na 100 ha poljoprivredne površine	10,3	26,6	21,5	39	48	124
Broj živine na 100 ha oranica	415	484	316	86	131	153

Izvor: Novković, Mutavdžić, 2010.

4. ZAKLJUČAK

Kapaciteti stočarstva su značajno manji nego što su bili u „zlatnom periodu” osamdesetih godina prošlog veka. Prosečan broj krava i steonih junica manji je za 6,8%; prosečan broj krmača i suprasnih nazimica manji je za 25, 5%; prosečan broj priplodnih ovaca manji je za čak 34,8%; prosečan broj živine manji je za 37,7%.

Samim tim, ni rezultati stočarske proizvodnje nisu povoljniji. Sve prosečne godišnje proizvodnje u stočarstvu su manje (tovnih svinja za 36,6%, jaja za 28,9%, govedeg mesa za 25,5%, svinjskog mesa za 24,4%, ovčijeg mesa za 11,2% i živinskog mesa za 31,7%), dok je samo prosečna godišnja proizvodnja mleka veća za 6,8%.

Na osnovu rezultata kvantitativne analize proizvodnih pokazatelja u stočarstvu u Vojvodini u periodu 2001–2009. godine, može se zaključiti sledeće:

- Osnovno stado svinja beleži tendenciju blagog pada (–0,69%), krave i steone junice, kao i živina praktično stagniraju (0,12%, odnosno –0,11%), dok priplodne ovce beleže visoku stopu rasta zbog uvoza priplodnih grla (7,87%).
- Kod primarne stočarske proizvodnje, pozitivne tendencije imaju tova goveda i mleko, dok tova svinje i jaja imaju negativne stope promene.

- Proizvodnja svih vrsta mesa ima pozitivne tendencije, što govori o podizanju intenziteta stočarske proizvodnje, uprkos smanjenju brojnog stanja stoke.

Nepovoljno stanje u stočarstvu u Vojvodini, u odnosu na Srbiju i Mađarsku, ogleda se u manjoj koncentraciji svih vrsta stoke. Najveće razlike su u govedarstvu i ovčarstvu, a najmanje u svinjastvu, dok je koncentracija stoke u živinarstvu čak nešto bolja nego u Mađarskoj.

Stočarstvo u Vojvodini ima velike potencijale koji nisu ni približno iskorišćeni. Slabi proizvodni trendovi, koji nisu linearni već se kreću cik-cak (gore-dole), posledica su, pre svega, nedovoljne potpore i stvaranja uslova za razvoj stočarstva od strane države i pokrajine, kao i nekonzistentne agrarne politike generalno, a naročito u stočarstvu.

Ukoliko se obezbedi povoljni proizvodno-ekonomski ambijent, stočarstvo bi u Vojvodini moglo i trebalo da bude vodeća grana poljoprivrede, konkurentna na svetskom tržištu. Razvojem stočarstva značajno bi se doprinelo intenziviranju celokupne poljoprivrede i razvoju klanične industrije, kao i industrije stočne hrane.

LITERATURA

- [1] Čobanović, K., Novković, N., Mutavdžić, B., (1996) *Primena različitih metoda za izračunavanje stopa promene vremenskih serija u proizvodnji mleka*, „Agroekonomika”, br. 24–25, Novi Sad, Poljoprivredni fakultet, str. 71–83.
- [2] Novković N., Mutavdžić B., Szabo E., Szabo A., (2009) *Komparativna analiza stočarstva u Vojvodini i Mađarskoj*, „Agroekonomika”, br. 41–42, Novi Sad, Poljoprivredni fakultet, str. 45–52.
- [3] Novkovic, N., Mutavdzic B., (2010) *Konkurentnost poljoprivrede Vojvodine – Invited paper, DETUROPE*, „Central European Journal of Regional Development and Tourism”, Volume 2, Issue 1, str. 5–30.
- [4] Novković, N., Mutavdžić B., Radojević, V., (2006) *Kretanje stočarske proizvodnje u Vojvodini početkom XXI veka*, „Savremena poljoprivreda”, br. 1–2, str. 14–20.
- [5] Tešić-Miličić M., (2010) *Resursi i proizvodni rezultati u poljoprivredi Vojvodine*, magistarska teza, Novi Sad, Poljoprivredni fakultet.
- [6] Mutavdžić B., (2009) *Analiza i predviđanje proizvodno-ekonomskih parametara u poljoprivredi Vojvodine*, doktorska disertacija, Zemun, Poljoprivredni fakultet.